

DOI: 10.31866/2410-1176.45.2021.247382

УДК 78.071.1(477) "195/199" Шамо

**МУЗИЧНИЙ УНІВЕРСАЛІЗМ
КОМПОЗИТОРА ІГОРА ШАМО
ТА ЙОГО ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ
У БАГАТОЖАНРОВІЙ ТВОРЧОСТІ
МИТЦЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА
XX СТОЛІТТЯ)**

Рой Євгеній Євгенійович

*Доктор історичних наук, професор,**ORCID: 0000-0002-5566-9604,**e-mail: roiyevhen@gmail.com,**Київський національний університет**культури і мистецтв,**вул. Євгена Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133*

Мета дослідження — проаналізувати багатожанрову поліаспектність музичного універсалізму композитора Ігора Шамо як феноменального явища в національній музичній культурі радянської доби в повоєнні роки. Методи. Наукові положення статті аргументовані на рівні методів (емпірико-теоретичний, хронологічний, аналіз та синтез, індукція та дедукція, мистецтвознавчий аналіз), які дозволили виявити основні складові багатогранної музичної палітри митця. Наукова новизна полягає в тому, що автор робить спробу комплексно відтворити цілісну поліаспектну картину композиторського спадку митця, здійснивши його комплексний аналіз. Висновки. Багатогранний творчий спадок композитора Ігоря Шамо свідчить про його мистецький універсалізм як феномен української музичної культури другої половини минулого століття. У творчому доробку митця — три симфонії, хорова фольк-опера «Ятранські ігри», камерно-інструментальні твори й романси, фортепіанний цикл «Гарасові думи», 6 квартетів, велика кількість пісень. Найпотужнішим жанром, через який І. Шамо впевнено увійшов у композиторське мистецтво перших повоєнних десятиріч, стала пісня. У цьому жанрі чітко викарбовується досконала форма, яскравий тематизм, використовується інтонація та стилізація народних мелодій, своєрідні гармонія й фактура. Створивши цикли як ліричних, так і пісень героїко-патріотичної тематики, митець розвинув і започаткував окремі жанрово-пісенні різновиди. Таким чином, музичні твори Ігоря Шамо мають широкий жанрово-стильовий діапазон, що свідчить про високий універсалізм композитора, який зробив відчутний внесок в українську музичну культуру другої половини минулого століття.

Ключові слова: музичний універсалізм; багатоаспектність музичної творчості; жанрово-стильовий діапазон; музична виразність

Вступ

Сучасний розвиток музичної культури України викликає особливу зацікавленість мистецтвознавців, культурологів, істориків, біографів до творчості тих митців, які зробили вагомий внесок у формування національного музичного мистецтва. Чільне місце серед них посідає композитор Ігор Шамо, який був яскравим виразником національної музичної культури й продовжив кращі традиції своїх відомих попередників у сфері музичного мистецтва. Найчастіше ґрунтовним підмурком цих досліджень стають архівні матеріали, мемуарна література, листування, які постають найбільш об'єктивним джерелом відомостей про діячів мистецтва.

Отже, актуальність статті полягає у висвітленні малознаних фактів творчості відомого українського митця, дослідженню його творчої спадщини, яка на сьогодні цілісно не вивчена.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі дослідження, присвячені творчості Ігора Шамо, представлені в наукових працях Ю. Вахраньова (1969), Юл. Малишева, Є. Роя та С. Пашкової (2020), інших дослідників. Але найбільш повно життєвий і творчий шлях композитора простежується в дослідженні музикознавця Т. Невінчаної (1982). Окрім ґрунтовних праць науковців, аналізу надавалися газетні публікації різних років, концертні програми, буклети, радіо записи, окремі фрагменти телефільмів, де звучать слова інтерв'юєрів, які були дотичні до творчості композитора. Використовуючи вказані матеріали, автор намагається заповнити науково-дослідницьку прогалину в історико-культурному просторі національного мистецтвознавства. Слід зауважити, що в результаті вивчення архівних матеріалів та музикознавчих досліджень можна простежити деякі розбіжності в біографічних фактах, пов'язаних з мотивацією написання окремих музичних творів митця.

Мета статті

У процесі аналітичної роботи з дослідження музичної творчості Ігоря Шамо автор поставив завдання вивчити багатогранну спадщину композитора, проаналізувати багатожанрову поліаспектність музичного універсалізму композитора як феноменального явища в національній музичній культурі радянської доби в повоєнні роки. Водночас проаналізувати музично-пісенну творчість митця, яка доповнює й допомагає відтворити цілісну картину творчого діапазону І. Шамо як феноменального явища в культурі України другої половини ХХ століття й підготовлює базу для подальших наукових розвідок, пов'язаних з іншими музичними жанрами

Методологія дослідження. Наукові положення статті аргументовані на рівні методів (емпірико-теоретичний, хронологічний, аналіз та синтез, індукція та дедукція, мистецтвознавчий аналіз), які дозволили виявити основні складові багатогранної музичної палітри митця. Спираючись на архівні та джерельні факти, науково-публіцистичні статті, спогади сучасників, які особисто знали Ігоря Шамо й співпрацювали з ним (М. Мащенко, Р. Кофман, Дм. Луценко тощо), робиться спроба проаналізувати багатожанрову творчість композитора. Аналіз здійснюється за жанрово-хронологічним принципом, згідно з яким вирізняються найбільш значимі та показові для українського композитора різнопланові музичні твори. Ознайомлення з ними та їхня аналітика сприяють усвідомленню поліаспектної мистецької діяльності митця й розкривають його музичний універсалізм.

Виклад матеріалу дослідження

Творча спадщина українського композитора й музиканта Ігоря Шамо досі залишається майже не дослідженою, а тому не набула належної наукової цінності. Її вивчення допоможе ширше розкрити талановиту особистість, а також зберегти й відновити для наступних поколінь національну пам'ять у сфері культурної спадщини України. Крім того, вивчення й уведення в науковий обіг архівних матеріалів є нагальною потребою національної культури, що сприятиме створенню теоретичного підґрунтя для поглибленого аналізу жанрово-стильових доміант творчості митця в контексті універсалізму музичного мистецтва українського композитора.

Творчий спадок композитора Ігора Шамо — величезний. Він вбирає в себе значну кількість не тільки виданих, але й не виданих та публічно не виконаних музичних творів, які були написані автором у повоєнні роки. Їхній аналіз показав, що весь його мистецький доробок можна умовно поділити на дві частини — пісенний і камерно-симфонічний. До останнього належить також музика до художніх кінофільмів і театральних вистав, яка певною мірою охоплювала обидві частини. Водночас варто зауважити, що ця музика, зазвичай, не має якоїсь певної сталої форми, а тому не завжди живе поза фільмом. Проте, як показує дослідження, у разі творчих напрацювань композитора це часто спростовується.

Говорячи про універсалізм мистецької діяльності митця, варто сказати про її багатожанровість, згадавши його три симфонії, хорову фольк-оперу «Ятранські ігри», камерно-інструментальні твори й романси, фортепіанний цикл «Тарасові думи», 6 квартетів, велику кількість пісень, серед яких і одна з найпопулярніших — «Як тебе не любити, Києве мій».

Доцільно наголосити, що підґрунтям творчого спадку митця стала його музична освіта. Ігор Шамо був випускником першого набору Київської музичної спеціалізованої школи для особливо обдарованих дітей. Серед однолітків він вирізнявся високою працездатністю, нестримним бажанням до знань, на що відразу звернули увагу відомі музиканти й композитори, які в ті роки викладали в цьому навчальному закладі (Пашкова, 2019, с. 235).

Для подальшого вдосконалення майстерності керівництво школи рекомендувало талановитого учня до Київської консерваторії, де він зміг продовжити навчання лише після закінчення війни.

Колишній фронтовик помітно виділявся серед своїх однокурсників віртуозним володінням музичним інструментом і базовими знаннями з теоретичних дисциплін, бо вже мав підмурук, який було закладено ще в процесі навчання в Київській дитячій спеціалізованій музичній школі ім. М. Лисенка відомим педагогом по класу фортепіано Арнольдом Янкелевичем. Навчаючись у консерваторії, І. Шамо брав активну участь у її громадському житті. Водночас, проявляючи інтерес до народної музики, майбутній композитор із групою вузівських ентузіастів національного фольклору виїздив у різні віддалені регіони України, де старанно записував перлини народної творчості.

Привезені етнографічні матеріали молодий музикант обробляв, намагаючись органічно вплести їх у канву своїх раних студентських музичних творів. З ними він регулярно виступав, беручи участь

у щорічних студентських композиторських конкурсах на кращий музичний твір, і неодноразово ставав переможцем. Одним із найяскравіших прикладів творчої реалізації є створення студентом другого курсу «Української сюїти» для фортепіано, яка являла собою фортепіанні мініатюри («Дума», «Веснянки» і мелодія «Танець»). Багато корисного матеріалу він запозичив із експедиційних фольклорних записів, які були привезені із пошукових студентських поїздок. Знані музикознавці, прилюдно прослуховуючи цей твір, дали високу оцінку молодому авторові-виконавцю. За їх висновком, кожна з цих п'єс вирізняється тонкістю гармонійних фарб і образністю фактури.

Високий культурний рівень, інтелект, працездатність і відповідальність сприяли формуванню творчої особистості композитора, і все це не могло залишитися поза увагою його оточення. Відомі діячі мистецтв України гідно оцінили інтелектуальний і творчий потенціал талановитої молодої особи, що проявився вже в перших глибоко національних музичних творах таких, як сюїта «Моя Батьківщина», сюїта для віолончелі та фортепіано «Романс», Фортепіанне тріо, кантата «Дума про трьох вітрів». У 1948 році талановитого студента теоретико-композиторського факультету Київської консерваторії рекомендували до Спілки композиторів України. Крім перелічених ранніх напрацювань молодого музиканта, були перші успіхи і в царині художніх обробок народних пісень під безпосереднім впливом традицій М. Леонтовича (Муха, 2004, с. 322-323).

На випускному державному іспиті у 1950 році Ігор Шамо представив свій перший симфонічний твір — «Концерт-баладу» («Фестивальна сюїта») для фортепіано з оркестром, де виконував сольну партію. Його віртуозна техніка гри вразила слухачів і дала можливість продемонструвати високу виконавську школу піаніста.

Особливістю тематичного матеріалу цього музичного твору була його пов'язаність із різними жанрами української народно-пісенної творчості, зокрема з думами, козацькими, ліричними, танцювальними та іншими піснями (Шамо, 2006, с. 212).

Про багатство музичної палітри свідчать мелодії, які прозвучали в кінофільмах, спектаклях, з екранів телевізорів, у концертних залах, де інколи автор був і виконавцем. Вони позначені яскравою образністю, характерною картинністю, їх важко сплутати із музичним звучанням іншим композиторів тієї доби (сюїта «Пісні друзів», Концерти для фортепіано з оркестром тощо).

Зокрема, пісенна творчість Ігоря Шамо глибоко увібрала самобутню красу народної мелодії. Її поетичні образи, втілені засобами тогочасного пісенного викладу, постають у результаті дослідження творчого доробку митця, зближуючи окремі моменти його багатогранної творчості з високою простотою національного фольклору.

Переосмислюючи народнопісенні джерела, І. Шамо широко використовував слов'янський фольклор, що зближувало його з іншими композиторами-романтиками.

До цього варто додати, що в підході до народної творчості Ігор Шамо виявляє художнє відчуття, фактично ніколи «на пряму» не цитує народно-пісенні мелодії, а творчо проникаючи в специфічні особливості музично-національного мислення, уміло інтерпретує, створюючи водночас власну оригінальну музику.

Варто звернути увагу на те, що молодий композитор свою енергію і натхнення також спрямовує на творче освоєння фольклорних скарбів інших народів (молдаван, вірмен, грузинів, азербайджанців, чехів, болгар, поляків, білорусів, росіян тощо). Зокрема, побувавши в Болгарії на фестивалі естрадної пісні «Золотий Орфей», свої враження від знайомства з музикою цієї країни передав у струнному квартеті № 5, який назвав «Болгарським». У ньому чітко прослуховується лад болгарського музичного фольклору, імітація звучання інструментів і специфічна виконавська манера народних музикантів, гру яких він неодноразово чув на весіллях, святах тощо. Щире захоплення молдавськими мелодіями стало імпульсом до створення таких музичних творів, як «Молдавська поема-рапсодія» та симфонічна картина «Флуєраш», які стали популярними не лише в Молдавії, але й на теренах України. Цей успіх став можливим завдяки тому, що, працюючи над музикою до к/ф «Андрієш», композитор тривалий час провів у молдавському середовищі, вивчав місцевий фольклор і народний інструментарій (Ефремова, 1958, с. 49).

Слід зазначити, що на етапі становлення й формування свого авторського почерку Ігор Шамо виявив себе тонким знавцем поезії (і не лише української). Варто згадати проникливе й натхненне музичне прочитання поезії Т. Шевченка (10 романсів), І. Франка (чотири хори), Р. Бернса («Сім пісень» на вірші Р. Бернса або вокальний цикл «Кохання») тощо, які надихали його на написання музики до цих творів.

Привертає особливу увагу яскравий музичний цикл «Медоцвіти», написаний на слова А. Малишка. Використана в ньому тематика вражає слухачів своєю щирістю. Деякі оригінальні мелодії з цього вокального циклу завдяки ліризму та яскравій образній мові стали народними. У вокальних творах

Ігор Шамо вміло підкреслив багатство народних скарбів, майстерно використав прийоми в мелодії та гармонії, близькі автентичному виконанню.

Багаторічна спільна співпраця з українським поетом-піснярем Дмитром Луценком сприяла написанню цілої низки пісень. Автори завжди шукали художньої глибини, яскравості й неповторності, внаслідок чого їхні пісні часто виконували як народні, навіть не замислюючись про походження («Не шуми, калинонько», «Вербиченька» тощо). Органічність ліричної інтонації, вкоріненість мелосу композитора в народну пісню і в український солоспів є гарантією тривалого життя пісенних творів композитора.

Аналізуючи мистецький доробок І. Шамо в цей період, зазначимо, що в ньому все виразніше почав проступати неповторимий авторський стиль, який не можливо було сплутати зі стилем його колег по композиторському «цеху». А це невдовзі привело до того, що композитора почали гідно цінувати не лише слухачі на теренах України та колишнього Радянського Союзу, але й за його межами.

Одним із яскравих підтверджень цього стало почесне замовлення на написання у 1962 році музичного твору, який став пісенною «візитівкою» української столиці, — пісні «Як тебе не любити, Києве мій». У цьому ліричному творі митець висловив свою безмежну любов до рідного міста й зробив спробу «перекинути» своєрідний віртуальний місток від старовини до сучасності. У цьому творі відчувається органічне злиття музичного з поетичним, тобто простежується органічна єдність і тексту, й мелодії. За дуже короткий проміжок часу пісня стала улюбленим твором як окремих солістів, так і хорових колективів. Її першими виконавцями був дует Ю. Гуляєва і К. Огневого, а пізніше її озвучили й інші відомі українські співаки — Д. Гнатюк, А. Мокренко, Р. Майборода та інші (Луценко, 1984).

Пісню включили до свого репертуару дитячі хорові колективи, і невдовзі, під час урочистого концерту з нагоди 1500-річчя Києва, зведений дитячий хор Українського радіо та телебачення й хор «Дзвіночок» (диригенти Т. Копилова, Е. Виноградова) за участю соліста Київської опери Д. Гнатюка під супровід симфонічного оркестру виконали твір, і це стало взірцем виконавства й звучання для численних хорових колективів України (Лазаревська, 2004).

Пісенні твори Ігоря Шамо вже в 60-ті роки почали набувати великої популярності, про що свідчать численні перші премії на різноманітних міжнародних, всесоюзних і республіканських конкурсах. Пісні композитора, зокрема «Зачарована Десна», «Три поради», звучали на багатьох масових комплексних культурних заходах, які проводилися фактично в усіх республіках колишнього Радянського Союзу (Декадах літератури й мистецтв України, святах мистецтва народів СРСР, Всесвітньому фестивалі молоді тощо).

Незважаючи на те, що в означений період пісенний жанр не посідав провідних позицій у навчальних планах композиторських факультетів вищих музичних закладів, Ігор Шамо домогся в ньому відчутних успіхів, безперервно вдосконалюючи свою майстерність композитора-пісенника. Цьому великою мірою сприяло вільне володіння фортепіанною технікою й талант віртуоза-імпровізатора.

Пісенна творчість композитора вирізняється справді народною глибиною і мелодикою. Свідченням цього є те, що створені митцем пісні виконують і сьогодні професійні й аматорські ансамблі, окремі солісти. Серед них багато військових мистецьких колективів, в репертуарі яких зазвичай превалує відповідна тематика, заклик до захисту рідної землі. Тема солдата, як і війни, була близькою для фронтівиків — композитора І. Шамо й поета Д. Луценка, пов'язаних буремною молодістю та воєнним лихоліттям. Автори хотіли символічною мовою музики й слова донести до молодого покоління не лише жахиття війни, але й виховати в ньому найкращі патріотичні якості та готовність у будь-який момент боронити свою Вітчизну, повторивши подвиг своїх батьків і дідів.

Як відомо, українська пісенна спадщина про цей важкий для країни період була небагата, адже в історико-культурну епоху радянських часів переважна більшість пісенних творів такої тематики була написана російською мовою, і ціле покоління «дітей війни» виростало саме на них. Проте українські митці так само зверталися до героїко-патріотичної теми, а їхні твори належать до музично-поетичного літопису війни і є відлунням фронтової молодості та суворої чоловічої дружби. Серед пісенних творів І. Шамо варто згадати «Фронтівики», «Безсмертний батальйон», «Пісня суворих років», «Моя доля — атака!», «Від Бугу до Вісли», «Чорний попіл», «Балада про безсмертя» тощо. Безумовно, це далеко не повний перелік його пісень на близьку й болючу як для композитора, так і для багатомільйонного народу тему, який відчув німецько-фашистську навалу і який вистояв та переміг у жорстокій безкомпромісній боротьбі. Деякі з цих творів було відзначено престижними преміями на Всесоюзних і Республіканських конкурсах (Мокренко, 2003).

Аналізуючи багаторічний пісенний набуток Ігоря Шамо, можна побачити, що майже в кожному творі митця чітко простежується авторське творче устремління. Так, у поетично-вокальному циклі «Пісні полум'яних років» можна побачити низку творів про юність, кохання й дружбу. Ця тематика

близька багатьом людям у всі часи незалежно від віку. Але особливість її авторської розробки криється в тому, що все це подається крізь різні віхи історії країни.

У творчому доробку І. Шамо є чимало патріотичних пісень, які присвячені любові до Батьківщини, й одна з найкращих на цю тему — «Україна — любов моя» (сл. Д. Луценка). У часи її написання це був завуальований виклик офіційній цензурі у пісенному сегменті, адже публічно освідчуватись Україні в любові публічним особам було негласно заборонено. Елементарні природні почуття до своєї рідної землі, на думку тодішніх партійних ідеологів, виключалися, бо асоціювалися з українським націоналізмом.

Подібні пісні зазвичай орієнтуються на сформовані стереотипи масового сприйняття, на традиційні, загальноприйняті пісенні форми, які інколи мистецтвознавці називають «шаблонами», «штампами» тощо. Але в контексті з вищезгаданим саме вони, виконуючи комунікативну функцію, забезпечують дохідливість пісні до слухацької аудиторії.

На зламі 60-70 років українська лірична пісня набула свого розквіту. Ця пісенна стихія не могла не вплинути й на Ігоря Шамо — вона стала для нього другою мовою, якою він схвильовано розповідає про повсякденне життя, ділиться з людьми своїми думками й мріями.

Деякі твори композитора звучали у численних театральних спектаклях, кінофільмах і телесеріалах, а зійшовши з кіноекрана чи театральних підмостків, починали самостійне життя. До їх числа належали «Товариш пісня» з кінофільму «Як гартувалася сталь», «Романтики», «Пісня про друга», «Пісня про щастя», «Зорі ясні над Дніпром», а також багато інших пісень з кінострічок «Гори, моя зоре», «Повернутися в порт кораблі» (к/ф «Надзвичайна пригода») тощо (Архімович, 1965, с. 4).

І. Шамо не міг не звертатися до тем кохання, жіночої краси, які в усій своїй невичерпності та розмаїтті завжди були в полі зору вітчизняних композиторів. Надзвичайно важливою для композитора була тема Материнства, до якої він звертався протягом усього творчого життя. У результаті народилася одна з найулюбленіших у народі пісень — «Руки твої — два крила» (сл. Л. Ковальчука). Цей музичний твір митця здобув найвищу нагороду на Всеукраїнському телевізійному конкурсі на кращу пісню року. У ній звучить синівська любов до Матері, яка уособлює Батьківщину, пасіонарна закоханість у життя, у мир, добутий у боях з ворогом (Мокренко, 2003).

У своїх творах І. Шамо намагався, наскільки це було можливо, уникати тогочасного ідеологічного пафосу, оспівуючи молоде горіння, радість життя, творчості, пізнання, боротьби і перемог. На підтвердження цих слів, варто згадати пісні «Бригантина», «Молодо — зелено» (сл. Л. Смирнова), «Романтики» (сл. Д. Луценка) та інші.

У другій третині 70-х років у творчій скарбниці Ігоря Шамо поруч із громадянськими пісенними творами все частіше почали з'являтися пісні, у яких розкриваються глибини народної творчості. Так, у вокальному циклі «Барвінки рідного краю» поміж інших були як ліричні, «м'які» пісні про дівоче кохання, так і календарно-обрядові, величальні.

Ліричний характер таланту І. Шамо, що так яскраво виявився у всій його творчості, особливо позначився на його романсах. І хоча їх у митця було не так багато, та все ж зроблений ним внесок в українську музичну культуру є чималий.

Аналіз творчої спадщини Ігора Шамо дає підстави говорити про те, що найпотужнішим жанром, через який він впевнено увійшов у композиторське мистецтво перших повоєнних десятиріч, стала саме пісня. І це цілком зрозуміло, адже вона є наймобільнішим жанром, який дає змогу швидко й безпосередньо відгукуватися на поточні події в країні. У цьому жанрі чітко викарбовується досконала форма, яскравий тематизм, використовуються інтонація та стилізація народних мелодій, своєрідні гармонія й фактура. Наочно це проявлялося і в інших музичних жанрах творчого доробку митця.

Висновки

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, слід зазначити, що багатогранний творчий спадок композитора Ігоря Шамо свідчить про його мистецький універсалізм як феномен української музичної культури другої половини минулого століття. Це, насамперед, проявляється в тому, що він містить багатожанровий матеріал. У творчому доробку митця — три симфонії, хорова фольк-опера, камерно-інструментальні твори й романси, фортепіанний цикл «Тарасові думи», 6 квартетів, велика кількість пісень.

У вокальних творах Ігор Шамо вміло підкреслив багатство народних скарбів, майстерно використав у мелодії та гармонії прийоми, близькі до автентичного виконання.

Композитор також спрямовує свою енергію на творче освоєння фольклорних скарбів інших народів (молдаван, вірмен, грузинів, азербайджанців, чехів, болгар, поляків, білорусів, росіян тощо).

Найпотужнішим жанром, через який І. Шамо впевнено ввійшов у композиторське мистецтво перших повоєнних десятиріч, стала саме пісня. І це цілком зрозуміло, адже вона є наймобільнішим жанром, який дає змогу швидко й безпосередньо відгукуватися на поточні події в країні. У цьому жанрі чітко виکارбовується досконала форма, яскравий тематизм, використовуються інтонація та стилізація народних мелодій, своєрідні гармонія й фактура.

Створивши цикли як ліричних, так і пісень героїко-патріотичної тематики, митець розвинув і навіть започаткував окремі жанрово-пісенні різновиди. Його мистецька спадщина органічно вписалася в музичний побут народу, що свідчить про специфічну самотність музичної лексики митця, яка часто впливає з українських народних наспівів.

Таким чином, музичні твори Ігоря Шамо мають широкий жанрово-стильовий діапазон, що свідчить про високий універсалізм композитора.

Список використаних джерел

- Архімович, Л. (1965). Музика у фільмі. В Л. Б. Архімович, Н. О. Горюхіна, & В. Д. Довженко (Ред.), *Сучасна українська музика*. Мистецтво.
- Вахраньов, Ю. (1969). Національні особливості фортепіанної творчості Ігоря Шамо. *Українське музикознавство*, 5, 148-156.
- Ефремова, Л. (1958). *Игорь Шамо*. Советский композитор.
- Лазаревська, Ю. (Режисер). (2004). *Пісні серця. «Києве мій»* [Фільм]. Студія «1+1»; Кіностудія «Контакт».
- Луценко, Д. (1984, 10 серпня). Піснетворець. *Культура і життя*.
- Мокренко, А. (2003). Спогад про друга: Композитор Ігор Шамо. *Музика*, 1-2, 14-15.
- Муха, А. (2004). *Композитори України та української діаспори*. Музична Україна.
- Невенчанная, Т. С. (1982). *Игорь Шамо*. Музична Україна.
- Пашкова, С. (2019). Ігор Шамо – композитор і музикант у спогадах сучасників. В *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство*, Матеріали міжнародного симпозіуму, присвяченого 50-річчю Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (с. 234-238). НАКККІМ.
- Шамо, Т. І. (Ред.). (2006). *Я з Вами був і буду кожену мить...: Спогади, статті, матеріали про композитора Ігоря Шамо*. Гроно.
- Roi, Ye., & Pashkova, S. (2020). Genre and Style Diversity of Ihor Shamo's Music and Its Manifestation in the Artistic and Cultural Space of Ukraine (the 1950s – 1980s). *Bulletin of KNUKIM. Series in Arts*, 42, 131-141. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.42.2020.207642>

References

- Arkhimovych, L. (1965). Muzyka u Filmi [Music in the Movie]. In L. Arkhimovych, N. Horiukhina, & V. Dovzhenko (Eds.), *Suchasna Ukrainska Muzyka [Contemporary Ukrainian Music]*. Mystetstvo [in Ukrainian].
- Efremova, L. (1958). *Ihor Shamo*. Sovetskii kompozitor [in Russian].
- Lazarevska, Yu. (Director). (2004). *Pisni Sertsia. "Kyieve Mii" [Songs of the Heart. "My Kyiv"]* [Film]. Studiiia "1+1"; Kinostudiiia "Kontakt" [in Ukrainian].
- Lutsenko, D. (1984, August 10). Pisnetvorets [Songwriter]. *Kultura i Zhyttia* [in Ukrainian].
- Mokrenko, A. (2003). Spohad pro Druha: Kompozytor Ihor Shamo [Memoirs of a Friend: Composer Ihor Shamo]. *Muzyka*, 1-2, 14-15 [in Ukrainian].
- Mukha, A. (2004). *Kompozytory Ukrainy ta Ukrainskoi Diaspory [Composers of Ukraine and the Ukrainian Diaspora]*. Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Nevenchannaya, T. (1982). *Ihor Shamo*. Muzychna Ukraina [in Russian].
- Pashkova, S. (2019). Ihor Shamo – Kompozytor i Muzykant u Spohadakh Suchasnykiv [Ihor Shamo is a Composer and Musician in the Memories of Contemporaries]. In *Kulturni ta Mystetski Studii XXI Stolittia: Naukovo-Praktychne Partnerstvo [Cultural and Artistic Studies of the 21st Century: Scientific-Practical Partnership]*, Proceedings of the International Symposium (pp. 234-238). NAKKKIM [in Ukrainian].
- Roi, Ye., & Pashkova, S. (2020). Genre and Style Diversity of Ihor Shamo's Music and Its Manifestation in the Artistic and Cultural Space of Ukraine (the 1950s – 1980s). *Bulletin of KNUKIM. Series in Arts*, 42, 131-141. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.42.2020.207642>

Shamo, T. (Ed.). (2006). *Ya z Vamy Buv i Budu Kozhnu Myt...: Spohady, Statti, Materialy pro Kompozytora Ihoria Shamo [I Was with You and Will Be Every Moment...: Memories, Articles, Materials about the Composer Ihor Shamo]*. Grono [in Ukrainian].

Vakhranov, Yu. (1969). Natsionalni Osoblyvosti Fortepiannoi Tvorchosti Ihoria Shamo [National Features of Ihor Shamo's Piano Work]. *Ukrainske Muzykoznavstvo [Ukrainian Musicology]*, 5, 148-156 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 14.06.2021

**МУЗЫКАЛЬНЫЙ УНИВЕРСАЛИЗМ
КОМПОЗИТОРА ИГОРЯ ШАМО И ЕГО
ОТРАЖЕНИЕ В МНОГОЖАНРОВОМ
ТВОРЧЕСТВЕ АВТОРА (ВТОРАЯ
ПОЛОВИНА XX СТОЛЕТИЯ)**

Рой Евгений Евгеньевич
*Доктор исторических наук, профессор,
Киевский национальный университет
культуры и искусств,
Киев, Украина*

Цель исследования — проанализировать многожанровую полиаспектность музыкального универсализма композитора Игоря Шамо как феноменального явления в национальной музыкальной культуре советских времен в послевоенные годы. Методы. Научные положения статьи аргументированы на уровне методов (эмпирико-теоретический, хронологический, анализ и синтез, индукция и дедукция, искусствоведческий анализ), которые позволили выявить основные составляющие многогранной музыкальной палитры художника. Научная новизна состоит в том, что автор пытается комплексно воспроизвести целостную полиаспектную картину музыкального наследия композитора, осуществив его комплексный анализ. Выводы. Многогранное творческое наследие композитора Игоря Шамо свидетельствует о его художественном универсализме как феномене украинской музыкальной культуры второй половины прошлого века. В творческом наследии композитора — три симфонии, хоровая фольк-опера «Ятранские игры», камерно-инструментальные произведения и романсы, фортепианный цикл «Думы Тараса», 6 квартетов, большое количество песен. Самым мощным жанром, через который И. Шамо уверенно вошел в композиторское искусство первых послевоенных десятилетий, стала песня. В этом жанре отчетливо прослеживается совершенная форма, яркий тематизм, используется интонация и стилизация народных мелодий, своеобразная гармония и фактура. Создал циклы как лирических, так и песен героико-патриотической тематики, художник развил и положил начало отдельным жанрово-песенным разновидностям. Таким образом, музыкальные произведения Игоря Шамо имеют широкий жанрово-стилевой диапазон, что свидетельствует о высоком универсализме композитора, который внес ощутимый вклад в украинскую музыкальную культуру второй половины прошлого века.

Ключевые слова: музыкальный универсализм; многоаспектность музыкального творчества; жанрово-стилевой диапазон; музыкальная выразительность

**MUSICAL UNIVERSALISM
OF THE COMPOSER IHOR SHAMO
AND ITS REFLECTION
IN THE AUTHOR'S MULTIGENRE WORK
(SECOND HALF OF THE 20th CENTURY)**

Yevhenii Roi
*DSc in History, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine*

The purpose of the article is to analyse the multigenre multi-issue of musical universalism of the composer Ihor Shamo as a consummate phenomenon in the national music culture of the Soviet era in the postwar years. Research methodology. Scientific provisions of the article are reasoned through methods (empirical-theoretical, chronological, analysis and synthesis, induction and deduction, art analysis), which revealed the main components of the multifaceted musical palette of the artist. The scientific novelty is that the author tries to comprehensively recreate a holistic, multifaceted picture of the artist's compositional heritage, making a comprehensive analysis. Conclusions. The multifaceted creative heritage of the composer Ihor Shamo testifies to his artistic universalism as a phenomenon of the Ukrainian music culture of the second half of the last century. The artist's works include three symphonies, choral folk opera *Yatranski Ihry* (Yatran Games), chamber and instrumental pieces and romances, piano cycle *Tarasovi Dumy* (Taras's Dumas), 6 quartets, a large number of songs. Song became the most powerful genre via which I. Shamo confidently entered the art of composition in the first postwar decades. This genre reflects perfect

form, bright themes, intonation and stylisation of folk melodies, a kind of harmony and texture. Having created cycles of both lyrical and heroic-patriotic songs, the artist developed and initiated separate genre-song varieties. Thus, the music pieces by Ihor Shamo have a wide range of genres and styles, which testifies to the high universalism of the composer, who made a significant contribution to the Ukrainian music culture of the second half of the last century.

Keywords: musical universalism; multifaceted musical creativity; genre and style range; musical expressiveness

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.